

UNIVERZITET U BEOGRADU

PRAVNI FAKULTET

SEMINARSKI RAD

**MEDJUSEKTORSKA I REGIONALNA SARADNJA U
PREVENCIJI I ZASTITI ZRTAVA TRGOVINE
LJUDIMA**

Ime studenta i broj indeksa

Vanda Mihailovic 07/0699

Tamara Dacic 08/0061

Beograd, decembar, 2011.

SADRZAJ

1. UVOD.....	3
2. INSTITUCIONALNI OKVIR.....	4
2.1. Nevladine organizacije u Srbiji.....	6
2.1.1. NVO Astra.....	6
2.1.2. NVO Atina.....	9
3. SPORAZUM IZMEDJU MINISTARSTAVA.....	10
4. STRATEGIJA BORBE PROTIV TRGOVINE LJUDIMA	11
5. NACIONALNI PLAN AKCIJE.....	11
6. MEDJUSEKTORSKA SARADNJA.....	12
7. MEDJUNARODNA ORGANIZACIJA ZA MIGRACIJE.....	13
8. MEDJUNARODNA SARADNJA.....	15
9. ZAJEDNICKI PROGRAM UNHCR, UNODC I IOM.....	17
10. SEECP.....	19
11. BORBA PROTIV TRGOVINE LJUDIMA U ZEMLJAMA JIE.....	21
11.1. Albanija.....	21
11.2. Bosna i Hercegovina.....	22
11.3. Bugarska.....	23
11.4. Hrvatska.....	25
12. ZAKLJUCAK.....	26
13. LITERATURA.....	27

1. UVOD

Visedimenzionalnost fenomena trgovine ljudima zahteva sistemski angazman drzvanih institucija u formulisanju normativnog okvira i sprovedjenju preventivnih i mera direktne asistencije. Upravo ta kompleksnost i razlicitost organa koji su potrebni da ucestvuju u ovome je ono sto je nas privuklo istrazivanju ove teme. Nivoi kompleksnosti su razliciti jer obuhvataju saradnju na nacionalnom nivou ali takodje i na regionalnom. Prekogranicni karakter ovog krivicnog dela je nesto sto namece ovakav pristup kako bi borba protiv trafikinga zaista dala pozitivne rezultate. Kroz rad smo pokusale da se osvrnemo na nacionalni institucionalni okvir saradnje, a ono sto smo saznale o regionalnoj saradnji jeste da ona postoji, ali mnogo vise na neformalnom nivou. Regionalna saradnja Srbije sa zemljama u regionu se odvija, ili je u planu da pocne da se odvija u okviru zajednicke borbe protiv organizovanog kriminala, pa smo se takodje osvrnuli na taj vid povezanosti zemalja.

Trgovina ljudima se u regionu Zapadnog Balkana pojavila krajem osamdesetih godina prosllog veka i prisutna je tokom cele decenije devedesetih, iako su organizovani napori za suzbijanje ovog problema i izgradnja nacionalnog sistema za upucivanje u Republici Srbiji uspostavljeni pre desetak godina. U tom periodu Srbija je uglavnom bila zemlja krajnje destinacije zrtava trgovine ljudima. Medjutim, situacija se pocetkom devedesetih godina znacajno promenila. Raspad zemlje, ekonomski slom, oruzani sukobi, dolazak stranih vojnih trupa, usloveli su porast broja zrtava trgovine ljudima, pri cemu je Srbija bila prevashodno zemlja tranzita zrtava iz Bugarske, Moldavije, Rusije i Ukrajine ka Bosni, odakle su dalje odlazile u Italiju, Spaniju, Francusku ili ka Kosovu i Makedoniji, odakle su prebacivane u Grcku i dalje ka zemljama Bliskog istoka.¹

Americki Stejt Department je u svom Izvestaju o trgovini ljudima 2001. godine Republiku Srbiju svrstao u Grupu 3 (Tier 3), ocenjujuci da ne ispunjava minimum standarda u borbi protiv trgovine ljudima. Godinu dana kasnije, Srbija je presla u Grupu 2, ali je vec u izvestaju iz 2004. godine svrstana na listu posmatranje („Watch list“) Grupe 2. Od Izvestaja iz 2005. godine do danas, Republika Srbija se nalazi u Grupi 2.

¹ Astra, Anti trafficking action, Trgovina ljudima u Republici Srbiji, Izvestaj za period 2000-2010, str. 51

2. INSTITUCIONALNI OKVIR

Državni organi Srbije i Crne Gore uvrstili su problem trgovine ljudima među svoje političke prioritete posle promene političke klime 2000. godine čemu su doprineli podrška i pritisak visokih međunarodnih tela. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i prateći protokoli su potpisani i ratifikovani 2001. godine. Republički tim se često u Srbiji navodi kao dobar primer medjusektorske saradnje, međutim još uvek ne postoje formalni dokumenti koji regulišu mandat Tima niti prava i dužnosti njegovih članova.

Trgovina ljudima je kao krivično delo uvedena u Krivični zakon Republike Srbije kroz član 111b u aprilu 2003. godine.

Strateski nivo celine:

1. Savet za borbu protiv trgovine ljudima- ustanovljen je Odlukom Vlade Republike Srbije 14. oktobra 2004. godine, dok su njegovi članovi imenovani 2005. godine. Rad Saveta je olicen u Strategiji borbe protiv trgovine ljudima Republike Srbije i sprovođenju projekta Moderno ropstvo iz 2006. godine. Članovi Saveta su: ministar unutrašnjih poslova kao predsednik Saveta, ministar rada, zapošljavanja i socijalne politike, ministar pravde, ministar zdravlja, ministar prosvete i sporta i pomoćnik ministra finansija. Savet je formiran sa ciljem da koordinira nacionalne i regionalne aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima, razmatra izveštaje relevantnih međunarodnih tela zajednice, zauzima stavove i predlaže mere za sprovođenje preporuka dobijenih od strane međunarodnih tela.
2. Koordinator za borbu protiv trgovine ljudima- imenovan je rešenjem ministra unutrašnjih poslova decembra 2001. godine. Zadatak koordinatora je da uskladjuje rad ministarstava i nevladinih i međunarodnih organizacija, stara se o međunarodnoj i regionalnoj saradnji, prati stanje stvari i inicira aktivnosti u sferi borbe protiv trgovine ljudima i o tome izveštava Savet za borbu protiv trgovine ljudima. Aktuelni koordinator imenovan je u novembru 2008. godine i on je načelnik Odeljenja za suzbijanje prekograničnog kriminala i kriminalističko-obaveštajne poslove u Upravi granicne policije.
3. Republički tim za borbu protiv trgovine ljudima- oformljen je 30. maja 2002. godine kao multidisciplinarno telo sastavljeno od predstavnika relevantnih ministarstava i nevladinih i međunarodnih organizacija. Često u Srbiji navodi kao dobar primer medjusektorske saradnje, međutim još uvek ne postoje formalni dokumenti koji regulišu mandat Tima niti prava i dužnosti njegovih članova. Stara se o realizaciji postavljenih strateskih ciljeva, a svoje aktivnosti sprovodi kroz četiri radne grupe:
 - prevencija i edukacija (koordinator NVO Astra)
 - zaštita žrtava (koordinator Ministarstvo rada i socijalne politike)
 - sprečavanje trgovine decom (koordinator NVO Beosupport)

- krivično gonjenje učinilaca (koordinator Ministarstvo pravde)
4. Savetodavno telo Republickog tima za borbu protiv trgovine ljudima- ustanovljeno je u februaru 2004. godine, a cine ga nacionalni koordinator sa saradnicima, rukovodioci grupa Republičkog tima i predstavnici medjunarodnih organizacija (IOM, OSCE i UNICEF). Osnovni zadatak ovog tela jeste pomoc i podrška nacionalnom koordinatoru u koordinisanju i primeni antitrafiking mera i aktivnosti. Stara se o razmeni informacija unutar tima, inicira specificne mere i aktivnosti u okviru strateskih ciljeva, utvrđuje nedostatke u nacionalnom mehanizmu borbe protiv trgovine ljudima, održava redovne kontakte sa donatorima u zemlji.² Takodje, kreira minimum standarda za programe prevencije, pomoci, zastite i reintegracije, vrsi autorizaciju programa, priprema godisnji izvestaj i daje ocenu preduzetih aktivnosti.

Operativni nivo cine:

- Pravosudni organi i policija (Sluzba za borbu protiv organizovanog kriminala, Uprava granicne policije i specijalizovani timovi u njihovim okvirima)
- Sluzba za koordinaciju zastite zrtava trgovine ljudima
- Specijalizovane nevladine i medjunarodne organizacije

² Astra, Anti trafficking action, Trgovina ljudima u Republici Srbiji, Izvestaj za period 2000-2010.

2.1. Nevladine organizacije u Srbiji

2.1.1. ASTRA³

Vizija Astre je da bude lider u sveobuhvatnom resavanju problema trgovine ljudima i ostalih oblika nasilja u jugoistočnoj Evropi na putu ka njihovom iskorenjivanju sto cini kroz:

1. PREVENCIJU I EDUKACIJU se izvrsavaju kroz cetiri programa:

 Program prevencije i edukacije – koji deluje na tri nivoa. Za predstavnike nevladinih organizacija i institucija koji se u svom radu mogu susresti sa zrtvama trgovine ljudima (policija, socijalni radnici, sudije, lekari, advokati, nastavnici u skolama i sl.) organizuju treninge, seminare, okrugle stolove i predavanja. Astra trenutno realizuje dva akreditovana programa strucnog usavrsavanja namenjena zaposlenima u prosveti i u sistemu socijalne zastite. Povecanje vidljivosti problema trgovine ljudima u siroj javnosti postize se kroz medijske kampanje koje podizu svest kod gradjana o ovom problemu. Posebna paznja se posvecuje radu sa mladima. Za njih se organizuju radionice, predavanja, ulicne akcije, a aktivisti Astre nastoje da budu prisutni na svim dogadjajima koji okupljaju veliki broj mladih

 SOS telefon i direktna pomoc zrtvama – Putem SOS telefona pruza se pomoci i podrška zrtvama trgovine ljudima i njihovim porodicama, a gradjani mogu da dobiju informacije o ovom problemu, kao i o mogucnostima legalnog rada u inostranstvu.

 Program umrezavanja – Da bi borba protiv trgovine ljudskim bicima u Srbiji bila efikasna, potrebna je snažna mreza aktivistkinja, aktivista i centara koja pokriva celu teritoriju nase zemlje. Zbog toga je formirana ASTRA mreza koju cini 11 lokalnih nevladinih organizacija iz cele Srbije, a sve one su okupljene oko problema trgovine ljudima.

- Na teritoriji Vojvodine: Centar za prava zena u Vrscu, PAOR – Panonska aktivisticcka organizacija iz Zrenjanina i Kocka iz Novog Sada.

- U regionu centralne Srbije: Astra iz Beograda, Svet reci iz Velike Plane, Udruzenje zena i majki Anna iz Novog Pazara i Centar za devojke iz Uzica.

- U juznoj Srbiji: Odbor za ljudska prava iz Vranja, SOS za zene i decu zrtve nasilja iz Vlasotinca, Centar za kulturnu afirmaciju iz Dimitrovgrada i Centar za devojke iz Nisa.

Astra mreza se sastaje periodicno, nekoliko puta godisnje, kada se razmenjuju iskustva i prave dogovori o daljoj saradnji.

Neke nevladine organizacije iz ove mreje uspele su, uz podrsku Astre da zapocnu i razviju sopstvene programe edukacije i prevencije problema trgovine ljudima.

³ <http://www.astra.org.rs/>

FLARE mreza (Freedom, Legality and Rights in Europe) program okuplja udruženja i nevladine organizacije iz Evrope i mediteranskog basena koje rade na promociji vladavine prava i socijalne pravde. Nastao je iz saradnje dve italijanske organizacije – mreže Libera i Terra del Fuoco. Osnovni cilj Flare programa je stvaranje medjuunarodne mreže koja može da preuzme ulogu posmatraca i izvestava o problemu transnacionalnog kriminala. Godisnja skupština Flare mreže je održana u Torinu od 14. do 17. novembra 2008. godine. Tu se razgovaralo o zajedničkim projektima članica Flare mreže – BALKANKAN, MISIJA U GRUZIJI, SOCIJALNI FORUM.

ACTA (Anti Corruption Anti Trafficking Action), osnovana u junu 2004. godine, je međunarodna regionalna nevladina organizacija koja se zalaze za društvo oslobođeno trgovine ljudima i korupcije kao ekstremnih oblika kršenja ljudskih prava. Mrežu Acta je osnovalo jedanaest nacionalnih nevladinih organizacija iz regiona, u cilju prevencije, zaštite, pomoci, procenja i sprovođenja zakona i aktivnosti svih aktera uključenih u borbu protiv trgovine ljudima i korupcije.

Članice ACTA mreže:

Albanija – Gender Alliance for Development Center

Bosna i Hercegovina – Lara, Bijeljina

Bugarska – Bulgarian Gender Research Foundation

Hrvatska – Zenska soba

Hrvatska – PSD – Partnerstvo za društveni razvoj

Crna Gora – Sigurna zenska kuca

Rumunija – Reaching Out

Srbija – ASTRA

Slovenija – Društvo Kljuc

 Program istraživanja i izvestavanja – Od početka svog rada Astra sprovodi istraživanja u oblasti trgovine ljudima. Do sada je objavljen veći broj istraživanja na temu trgovine ljudima, kao i priručnici, alternativni izveštaji i radni materijali za treninge i trenere. U oktobru 2004. godine pokrenut je kvartalni ASTRA e-bilten, koji daje pregled aktivnosti relevantnih aktera u borbi protiv trgovine ljudima u Srbiji.

2. KAMPANJE

 Kampanja „STOP trgovini decom“ se realizuje uz podršku Evropske unije. Kampanja ima za cilj podizanje nivoa informisanosti javnosti o problemu trgovine decom

 GOLE CINJENICE je anti-trafiking kampanja koju Astra vodi od početka svog rada. Cilj je da podseti širu javnost i državne organe da je problem trgovine ljudima u našoj zemlji i dalje prisutan, što se u društvu koje sve više tolerise nasilje i kršenje ljudskih prava često zaboravlja.

 Astra je, uz podršku nevladine organizacije Save the Children, započela medijsku kampanju posvećenu suzbijanju i prevenciji trgovine decom. U želji da najsiroj populaciji približimo ovaj problem i sve opasnosti koje on sa sobom nosi, a pre svega populaciji mladih ljudi uzrasta od 14 do 18 godina, koji su prema jedna od grupa pod najvećim rizikom, urađeno deset TV spotova. U spotovima se pojavljuju poznate ličnosti kao što su Goran

Jevtic, Nenad Stojmenovic, Zoran Kostic Cane, Nikola Zigic, Marija Karan, Mirka Vasiljevic i Sloboda Micalovic.

3. RAD SA MLADIMA

Poseban deo preventivno-edukativnih aktivnosti odnosi se na rad sa mladim ljudima. Praksa je pokazala da medju zrtvama trgovine ljudima znacajnu grupu cine mladja populacija, i zbog toga je rad sa njima od posebne vaznosti.

Cilj svih Astrinih preventivnih aktivnosti je da se mladi ljudi informisu o problemu trgovine ljudima, da im se skrene paznja na sve opasnosti koje ovaj problem nosi, ali i da im se ukaze na mogucnosti prevencije i nacine zastite koji im stoje na raspolaganju.

4. RADIONICE

Radionice koje Astra sprovodi su namenjene osnovcima i srednjoskolcima, kao i grupama mladih i dece koje su procenjene kao grupe pod povecanim rizikom za trgovinu ljudskim bicima. Svrha radionica je da se deca i mladi upoznaju sa problemom trgovine ljudima, ali i nacinama prevencije i zastite.

5. GOSTOVANJA

ASTRA redovno dobija pozive da ucestvuje na tribinama, seminarima, konferencijama, radionicama, okruglim stolovima i treninzima koje organizuju razlicite organizacije i institucije.

VRSTE POMOCI

1. Program ASTRA SOS telefon i direktna pomoc zrtvama trgovine ljudima poceo je sa radom sredinom februara 2002. godine.

Telefon ima dvostruku namenu:

- **pruzanje preventivno-edukativnih informacija**
 - ostvarivanje direktnog kontakta radi **pruzanja podrške i pomoci(potencijalnim) zrtvama trgovine ljudima** i njihovim porodicama, osobama koje se nalaze u lancu trgovine ljudima ili su iz njega izasle bez adekvatne psiho-socijalne pomoci.
2. Oblici pomoci dostupni Astrinim klijentima i (potencijalnim) zrtvama trgovine ljudima su:
 - Informacije o vidovima podrške i pomoci koji postoje u Republici Srbiji i inostranstvu, kao i kontakti organizacija koje se bave problemom trgovine ljudima i direktnim radom sa (potencijalnim) zrtvama trgovine ljudima
 3. Pravna pomoc
 4. Psiholosko savetovanje i psihoterapija
 5. Medicinska pomoc
 6. Podrska i pracenje kroz institucionalne procedure i asistencija u ostvarivanju njihovih ljudskih i gradjanskih prava (pribavljanje licnih dokumenata...)
 7. Dugorocna pomoc u procesu reintegracije i socijalne inkluzije
 8. Obezbedjivanje transporta
 9. Pomoc pri repatrijaciji (povratku u zemlju porekla)

10. Ukoliko je klijent Astre osoba stranog drzavljanstva i ne razume srpski jezik, obezbedjuju se usluge prevodioca

 Astra Mobilni tim oformljen je za realizaciju terenskih akcija od trenutka identifikacije zrtava trgovine ljudima, kroz period oporavka pa sve do njihove reintegracije

2.1.2. ATINA⁴

Osnovana je 2004. godine i ima za cilj da pomogne usmeravanje procesa tranzicije u Srbiji ka stvaranju drustva koje ce u potpunosti postovati prava zena. Identifikacijom i borbom protiv rodno zasnovane marginalizacije, diskriminacije i nasilja, kroz pružanje direktne pomoci i podrške u reintegraciji zenama, zrtvama trgovine ljudima i seksualne eksploatacije. Zalaze se za uspostavljanje ravnopravnog statusa svih clanova drustva.

Svoje programe i aktivnosti Atina realizuje uz finansijsku podršku kancelarije Misije Medjunarodne organizacije za migracije u Srbiji.

Aktivnosti:

1. Profesionalna orijentacija- podrazumeva pocetno testiranje devojaka – kapacitete, interesovanja, zelje za odredjena zanimanja ili poslove kojima bi se bavile u zivotu.
2. Psiholoske radionice i radionice zivotnih vestina
3. Kreativne radionice- teme se menjaju u zavisnosti od interesovanja: kuvanje, glina, crtanje
4. Sport
5. Ucenje novih znanja/ vestina
6. Pitajte psiholoskinju- jednom nedeljno postoje cetiri slobodna termina za devojke kojima je potreban individualni rad
7. Pitajte pravnicu

Zrtvama trgovine ljudima i seksualne eksploatacije pomoc i podrška u reintegraciji pruzaju se u okviru tri odvojena programa:

1. Program **Privremene kuće** se realizuje od aprila 2004. godine, na teritoriji grada Beograda. On korisnicama nudi pored smestaja i hrane i razne druge vrste pomoci
2. Program **Otvoreni klub** se realizuje od avgusta 2006. godine u Beogradu. Pruza pomoc u reintegraciji uz pomoc i podršku bivših i aktuelnih korisnica. Korisnice naših programa su žene i devojke, državljanke Republike Srbije i strankinje sa privremenom dozvolom boravka u Republici Srbiji, žrtve trgovine ljudima i seksualne eksploatacije.
3. Program **tima za podršku na terenu** je nastao kao odgovor na potrebe u reintegraciji onih zrtava koje zele da se vrate u svoje maticne sredine

⁴ <http://www.atina.org.rs/>

4. 3. SPORAZUM O SARADNJI IZMEDJU MINISTARSTAVA UNUTRASNJIH POSLOVA, FINANSIJA, PRAVDE, ZDRAVLJA, PROSVETE, RADA I SOCIJALNE POLITIKE U OBLASTI BORBE PROTIV TRGOVINE LJUDIMA

Sporazum je potpisan 12. novembra 2009. godine.⁵ Istovremeno je potpisan i Sporazum o obrazovanju Saveta za suprotstavljanje ilegalnim migracijama. Najbitnija stvar vezana za regionalnu saradnju jeste sto su iste sporazume potpisale i drzave u regionu.

Potpisnici sporazuma se u cl. 1. saglasavaju da ce “ostvariti preduslove za uspesnu saradnju nadleznih organa u razvoju Nacionalnog mehanizma upucivanja i kontinuiranom radu na zastiti i pomoci zrtvama trgovine ljudima, kako bi se obezbedila visesektoralna i koordinisana politika borbe protiv trgovine ljudima, a narocito u oblasti prevencije i edukacije, zastite zrtava, sprečavanja trgovine decom i krivicnog gonjenja učinilaca”.⁶

Na prvom mestu u definisanju oblasti rada navedena je harmonizacija rada i koordinacija aktivnosti u oblasti zastite zrtava trgovine ljudima u cilju obezbedjivanja odrzivosti programa zastite i reintegracije zrtava. Planira se i saradnja u sferi identifikacije putem obezbedjenja uzajamne strucne i tehnicke pomoci radi poboljsanja procesa identifikacije zrtava svih oblika trgovine ljudima, kao i obucavanje i strucno usavršavanje svih ucesnika ukljucenih u postupak prepoznavanja i pružanja usluga zrtvama u cilju bolje identifikacije, pomoci i zastite.

Ovaj sporazum je pracen aneksom koji sadrzi smernice za standardno operativno postupanje sa zrtvama trgovine ljudima, a koje su podeljene u pet poglavlja: identifikacija, briga tokom hitne intervencije, pomoc u rehabilitaciji i reintegraciji, povratak i krivicni postupci i zahtevi za naknadu stete.

To su standardne procedure koje se primenjuju u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Bugarskoj, Hrvatskoj, Makedoniji, Moldaviji, Crnoj Gori i Rumuniji.

Smernice isticu da je Sluzba ta kojoj se zrtva sama obraca ili se upucuje od strane drugog aktera, s tim sto se ne navodi eksplicitno da je ona ta koja je zaduzena za identifikaciju, vec se naziva “pocetnom tackom obavestavanja” koja “pruza informacije i resava hitne potrebe potencijalnih zrtava”. Medjutim, pod tackom 2.1.6. elaborira se pitanje vodjenja identifikacionog intervjua koji vodi “predstavnik policije i/ili Sluzbe” sa mogucom zrtvom, a nakon isteka perioda refleksije stabilizacije. Dobra strana ovog Sporazuma jeste izdvajanje posebnog nacina u postupanju kada je rec o maloletnim zrtvama trgovine ljudima, ili sumnji da se o njima radi, sto je u skladu sa medjunarodnim zahtevima i kritikama koje su upucene Srbiji u vezi sa neizdvajanjem maloletnih zrtava u posebnu kategoriju po svim pitanjima.

⁵ <http://www.mpravde.gov.rs/lt/news/vesti/potpisani-sporazumi-u-oblasti-borbe-protiv-trgovine-ljudima-i-ilegalnih-migracija-12.-novembar-2009.-godine.html>.

⁶ Savet za borbu protiv trgovine ljudima, Sporazum o saradnji sa aneksom, str.11.

4. STRATEGIJA BORBE PROTIV TRGOVINE LJUDIMA⁷

Strategija je usvojena u decembru 2006. godine i predstavlja najnoviji dokument nacionalnog karaktera koji se obraca problemu trgovine ljudima uopste i naravno, u tim okvirima i problemu upucivanja zrtava trgovine ljudima.⁸ Kako se radi o dokumentu strateskog karaktera, to u njemu pronalazimo samo smernice po kojima treba da se razvija, odnosno unapredjuje nacionalni odgovor na problem trgovine ljudima.

Prema Strategiji, ciljevi Republike Srbije u borbi protiv trgovine ljudima se nalaze u sledecim sferama:

- 1. institucionalni okvir**
- 2. prevencija**
- 3. pomoc, zastita i reintegracija zrtava**
- 4. medjunarodna saradnja**
- 5. pracenje i evaluacija rezultata**

Usavršavanje Nacionalnog mehanizma upucivanja je jedan od ciljeva koji treba ostvariti u sferi institucionalnog okvira mehanizma suprotstavljanja trgovini ljudima. Potencira se posebno i na formalizovanju saradnje vladinih, nevladinih i medjunarodnih aktera u borbi protiv trgovine ljudima na lokalnom, regionalnom i medjunarodnom nivou i to zakljucivanjem protokola o saradnji u kojima bi jasno bile definisane uloge i odgovornosti pojedinih aktera.

5. NACIONALNI PLAN AKCIJE ZA BORBU PROTIV TRGOVINE LJUDIMA ZA PERIOD OD 2009. DO 2011.

Nacionalni plan akcije je usvojen 30. aprila 2009.⁹ i predstavljen je kao primer “dobre prakse i jedinstvene saradnje (vladinih, nevladinih i medjunarodnih organizacija) u regionu”.¹⁰ Kako njegova struktura prati postavljene strateske ciljeve, to su posebne (dve) oblasti posvecene prevenciji i pomoci i zastiti i reintegraciji zrtava.

⁷ Galonja A., Jovanovic S., “Zastita zrtava i prevencija trgovine ljudima”, Beograd, 2011, str.29

⁸ Strategija borbe protiv trgovine ljudima, “Sluzbeni glasnik RS”, br. 111/06.

⁹ Zakljucak o usvajanju Nacionalnog plana akcije za borbu protiv trgovine ljudima za period od 2009. do 2011. godine, “Sluzbeni glasnik RS”, br. 35/09.

¹⁰ Nacionalni plan akcije, str. 2.

6. MEDJUSEKTORSKA SARADNJA¹¹

O Medjusektorskoj saradnji je vec bilo reci kod opisa razlicitih aktera i njihovog postupanja u oblasti prevencije i direktne asistencije u Republici Srbiji.

O stepenu ukljucenosti samih ministarstava- kljucnih starteskih subjekata za aktivnosti suzbijanja trgovine ljudima u Republici Srbiji, zakljucci kao fokus grupnih intervjuua navode da se u aktivnostima prevencije i direktne asistencije prepoznaje angazman samo dva ministarstva- Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva rada i socijalne politike, dok su ostala ministarstva prisutna samo formalno- preko svojih predstavnika na sastancima Republickog tima (koji najcesce nisu ni zvanicno delegirani da ispred ministarstava ucestvuju u procesima donosenja odluka). Pretpostavlja se da ce Sporazum o saradnji izmedju sest ministarstava u oblasti borbe protiv trgovine ljudima ovu zatecenu okolnost promeniti u doglednom roku.¹²

Takodje je primeceno da su najmanja odstupanja u postupanju upravo kod pripadnika MUP-a jer imaju jasne instrukcije za postupanje, a da se saradnja sa skolama, domovima zdravlja, bolnicama, ponekad i centrima za socijalni rad bazira na licnom entuzijazmu i poznanstvima pruzilaca usluga, iako su neki mehanizmi saradnje precizno utvrdjeni (na primer- potvrdu o statusu koju Sluzba izdaje zrtvama za potrebe ostvarivanja prava iz primarne zdravstvene zastite u nekim domovima zdravlja priznaju, u drugima ne). Upravo je ovo razlog zbog koga se zrtve prvenstveno upucuju na nevladine organizacije kako bi ostvarile prava na dugorocnu i sveobuhvatnu pomoc. Jedan od kljucnih problema medjusektorske saradnje upravo to sto: "Sluzba nije prepoznata kao kljucni akter koordinacije u sistemu upucivanja od strane svih aktera, a u okvirima Ministarstva rada i socijalne politike nema jasno definisanu poziciju, mandate i status, sto za direktnu posledicu ima i nemogucnost alokacije budzetskih sredstava, nejasne mandate u pogledu prikupljanja podataka i propuste u odredjenom broju slucajeva". Zakljuceno je takodje da u praksi nije dovoljno jasna podela uloga medju akterima.

U svakom slucaju, organizacije/institucije s kojima se najvise saradjuje su: Sluzba za koordinaciju zastite zrtava trgovine ljudima, Ministarstvo unutrašnjih poslova (razlicite uprave), skole (za obrazovanje odraslih), domovi zdravlja i bolnice, NVO Astra, NVO Atina i druge organizacije gradjanskog drustva, centri za socijalni rad, prihvatilista za decu i omladinu, tuzilastva i sudovi (sa kojima je generalno saradnja procenjena kao najlosija), Nacionalna sluzba za zaposljavanje, omladinske zadruge i poslodavci.

Kao organizacije/institucije s kojima saradjuju, centri za socijalni rad su, kao sto je vec pomenuto, najcesce navodili policiju, zatim prihvatilista za decu i omladinu (u Beogradu, Nisu i Novom Sadu), NVO Atina i NVO Astra, zdravstvene sluzbe i skole, tuzilastva i sudove, skole za obrazovanje odraslih, druge centre za socijalni rad, samu Sluzbu za koordinaciju zastite zrtava trgovine ljudima, Sluzbu za pruzanje besplatne pravne pomoci, Razvojno savetovaliste, specijalizovane sluzbe neuropsihijatrije.

¹¹ Galonja A., Jovanovic S., "Zastita zrtava i prevencija trgovine ljudima", Beograd, 2011, str.158.

¹² Savet za borbu protiv trgovine ljudima, Sporazum o saradnji izmedju ministarstava unutrašnjih poslova, finansija, pravde, zdravlja, prosvete, rada i socijalne politike u oblasti borbe protiv trgovine ljudima, zakljucen 12. novembra 2010.

7. MEDJUNARODNA ORGANIZACIJA ZA MIGRACIJE (IOM)

Osnovana 1951. godine, Medjunarodna organizacija za migracije je vodeca medjuvladina organizacija na polju migracija i kao takva blisko saradjuje s vladinim, medjuvladinim i nevladinim partnerskim organizacijama.

Sa 127 zemalja clanica sirom sveta i 17 zemalja u statusu posmatraca i kancelarijama u vise od 100 drzava, IOM je posvecen promociji humanih i uredjenih migracija. Ovaj cilj sprovodi pružajući servise i savete vladama zemalja i samim migrantima.¹³

IOM u svom radu prepoznaje korelacije izmedju migracionog, ekonomskog, socijalnog i kulturnog razvoja, kao i prava na slobodno kretanje. Aktivnosti sprovodi kroz cetiri kljucne celine iz oblasti upravljanja migracijama:

- Migracija i razvoj
- Olaksavanje migracija
- Regulisanje oblasti migracija
- Prinudne migracije

Kancelarija Medjunarodne organizacije za migracije u Beogradu je ukljucena u oblast zastite zrtava trgovine ljudima i razvija programe direktne asistencije od 2001. godine.

Mandat IOM-a za bavljenje fenomenom trgovine ljudima pre svega proistice iz potrebe za zastitom zrtava trgovine ljudima stranih drzavljana- sto je u Srbiji 2001. godine zapazeno kao pionirski poduhvat, s obzirom na tadašnje nepostojanje mehanizma za suzbijanje trgovine ljudima i neprepoznavanje potrebe za organizovanjem sistema za zastitu zrtava ovog krivicnog dela.

Tokom svog rada u Republici Srbiji IOM je, kasnije i kao clan Republickog tima za borbu protiv trgovine ljudima aktivno ucestvovao u razvoju politika i zakonodavnog okvira, kao i standarda u oblastima prevencije, direktne asistencije, ali i krivicnogpravnog progona ucinilaca dela trgovine ljudima.

Jedna od najvaznijih aktivnosti IOM-a u Srbiji je svakako i aktivnost javnog zagovaranja resavanja statusa stranih zrtava trgovine ljudima u Srbiji.

IOM-ov visegodisnji angazman u ovoj oblasti omogucio je zrtvama ostvarivanje prava na privremenu dozvolu boravka 177. U cilju formulisanja odgovora na medjunarodno priznate standarde u oblasti zastite zrtava trgovine ljudima, IOM je od 2001. godine zapoceo sa kreiranjem programa za zbrinjavanje zrtava i od 2002. godine podrzao osnivanje prvog sklonista za zrtve trgovine ljudima u Republici Srbiji.

IOM je od 2001. godine bio jedina organizacija u Srbiji angazovana u organizovanju dobrovoljnog povratka zrtava trgovine ljudima u zemlje porekla.¹⁴

Od 2008. godine, kada je IOM prestao da izvodi aktivnosti organizovanja dobrovoljnog povratka zrtava, ovu aktivnost izvode Sluzba za koordinaciju zastite zrtava trgovine ljudima (do zatvaranja fonda dobijenog doplatnom markom), NVO Atina i NVO Astra. Iako postoji

¹³ Galonja A., Jovanovic S., "Zastita zrtava i prevencija trgovine ljudima", Beograd, 2011, str.150.

¹⁴ IOM, The IOM Handbook: Direct assistance for Victims of Trafficking, Geneva, 2007.

tendencija da se usluga povratka pruža i od 2008. godine, evidentno je da mehanizam u ovoj oblasti nedostaje- pri čemu se podrazumeva uspostavljanje standarda za siguran organizovan povratak uz postovanje međunarodno priznatih standarda (čije je postovanje IOM-ova aktivnost garantovala), kao i nedostatak sredstava koja bi organizaciju ove usluge učinila održivom.

Nalazi fokus grupe ukazuju na to da je IOM-ov projekat direktne asistencije u poslednjoj fazi podrazumevao jačanje kapaciteta Službe i NVO Atina za izvođenje aktivnosti povratka, uz superviziju profesionalaca iz samog IOM-a, pri čemu bi uključivanje institucije (Službe) u ovu oblast trebalo da bude garancija održivosti. Međutim, nedostatak sredstava kojima bi Služba raspolagala u ovu svrhu trenutno onemogućava sistematsko i sistemsko pružanje pomoći stranim žrtvama trgovine ljudima identifikovanim u Republici Srbiji.

IOM je, osim u oblastima zaštite stranih žrtava trgovine ljudima (kroz program primarnog zbrinjavanja, zagovaranja regulisanja privremenog boravka i organizaciju povratka, uz puno postovanje međunarodno priznatih standarda), u periodu od 2005. do 2010. godine bio angažovan u kreiranju i podršci programima socijalnog uključivanja stranih žrtava trgovine ljudima ali i državljana i državljanke Republike Srbije, kao i izvođenju specifičnih programa namenjenih uključivanju žrtava trgovine ljudima na tržište rada- što je uslov za održivu integraciju.¹⁵

IOM je kroz svoje programe direktne asistencije, oko konkretnih slučajeva saradjivao i s UNHCR-om i na taj način je kvalitet pruženih usluga dodatno unapređen. U tom smislu je iskustvo UNHCR-a i njihovih partnerskih organizacija- Amity, Novosadski humanitarni centar, Praxis i Centar za zaštitu i pomoć tražiocima azila — u direktnom radu s tražiocima azila, pravno nevidljivim osobama, izbeglicama i raseljenim licima, romskom populacijom, kao i žrtvama rodno zasnovanog nasilja u toj populaciji i aktivnostima pružanja psihosocijalne i pravne podrške, od izuzetnog značaja za dalji razvoj nacionalnih standarda u postupanju sa osobama iz populacije posebno izložene trgovini ljudima. Ovde je važno naglasiti i da žrtve trgovine ljudima mogu da dobiju status izbeglice po Konvenciji o statusu izbeglica (doduse u ograničenom broju slučajeva), iako u Srbiji takvi primeri nisu zabeleženi.

¹⁵ Program je izveden do 2010. godine u saradnji sa Nacionalnom službom za zaposljavanje i NVO Atina.

8. MEDJUNARODNA SARADNJA

Ono što je stub uspešne borbe svakako jeste kontinuirana međunarodna i regionalna saradnja sa drugim službama, institucijama, organizacijama koje rade na ovom problemu. To je sve u cilju efikasnijeg gonjenja učinilaca krivičnog dela trgovine ljudima i drugih krivičnih dela sa elementima eksploatacije ljudi.¹⁶

U prethodnom periodu realizovan je veliki broj aktivnosti u ovoj oblasti. U organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva pravde i Kancelarije Ujedinjenih nacija za borbu protiv droge i kriminala (UNODC) održana je Regionalna radionica za pripremu smernica o instrumentima međunarodne pravne saradnje u oblasti borbe protiv trgovine ljudima i krijumčarenja migranata. Učesnici radionice su bili predstavnici policije, sudstva, tuzilastva i nacionalnih koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima iz zemalja učesnica projekta.¹⁷ Pored navedene teme, učesnici su razgovarali i o problemu korupcije u kontekstu borbe protiv trgovine ljudima. U organizaciji Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima Vlade Crne Gore i Misije OEBS-a pri Crnoj Gori održan je Regionalni sastanak nacionalnih koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima. Tema ovog sastanka bila je Regionalna saradnja u borbi protiv trgovine ljudima: Izazovi i budućni koraci, a cilj je bio razmena dobre prakse i pronalazjenje najboljih mehanizama regionalne saradnje.¹⁸ Održan je i završni regionalni seminar u vezi sa Programom za jačanje borbe protiv trgovine ljudima u zemljama jugoistočne Evrope. Medjunarodnog centra za razvoj migracione politike kome su pored predstavnika Srbije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Albanije, Makedonije i Hrvatske prisustvovali i predstavnici UNMIK-a, OEBS-a, EUROPOL-a, IOM-a, MARRI i SECI Centra. Jedan od ciljeva ovog seminara bilo je i statističko prikupljanje podataka o trgovini ljudima. Pored velikog broja značajnih aktivnosti u ovoj oblasti, malo podataka ima o tome koliko umrežavanje koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima ili umrežavanje i saradnja policije, pravosuđa i međunarodnih organizacija doprinosi efikasnijem gonjenju učinilaca krivičnog dela trgovine ljudima i ubrzanju postupka pravne pomoći. U skladu sa tim, neophodna je izrada konkretnih međunarodnih sporazuma o saradnji na slučajevima trgovine ljudima/decom, što Republika Srbija i predviđa postojećim nacionalnim planom akcije,¹⁹ i jasni pokazatelji uspeha ovakvih sporazuma.

Upravo jedan od vidova regionalna saradnje na borbi protiv trafikinga jesu i Regionalni sastanci Nacionalnih koordinatora.

“Trgovina ljudima je visedimenzionalni problem, to je zločin koji pojedincima ukida ljudska prava i slobode i obezbeđuje finansijska sredstva za razvoj organizovanog zločina. Posledice

¹⁶ Nacionalni plan akcije za borbu protiv trgovine ljudima Republike Srbije za period od 2009. do 2011. godine - Izveštaj o sprovedenim aktivnostima, Beograd, 2011, str.28.

¹⁷ ASTRA E – Bilten 22, januar – decembar 2009, str. 8.

¹⁸ ASTRA E – Bilten 26, januar – decembar 2010, str. 3.

¹⁹ Aktivnost, 10.1.2, Nacionalni plan akcije za borbu protiv trgovine ljudima za period od 2009 do 2011, Medjunarodna saradnja, str. 61

trgovine ljudima imaju razarajci efekat, zrtve su izložene fizičkom i emocionalnom zlostavljanju i na taj način pored socio-ekonomskih faktora najmracniji izvori patnje su upravo organizovane kriminalne grupe koje se međusobno lako sporazumijevaju “jezikom zarade”, a ljudska bića tretiraju kao orudje koje govori. Dostojanstvo zrtve se mora postovati. Zadatak svih nas je da radimo predano na tome da se čuje glas onih kojima je uskracen. Ono što je veoma vazno, jeste da svi prepoznamo njihove ogromne patnje i da smo se obavezali da ćemo zrtvama pružiti svu neophodnu pomoć u njihovom spasavanju i oporavku, a počinioce krivičnog dela izvesti pred lice pravde, i na taj način pružiti nadu svima onima koji su u opasnosti. Zajedničkim snagama možemo povratiti ugled onima kojima je uskracen, jer njihova patnja zahtijeva našu pažnju i vrijedna je naših napora.”²⁰

Ovo je nama zanimljiv dio govora sa otvaranja Regionalnog sastanka nacionalnih koordinatora jer nam je bitno da skrenemo pažnju na svest i državnih organa u regionu na ovaj problem. U toj senzibilizaciji je ponekad NVO sektor prednjacio, pa mislimo da je bitno spomenuti za kao znak napretka ovo sistemsko uključivanje državnih organa u ovaj proces. Ono što mislimo da je bitno istaci iz ovog govora jeste zahtev za nediskriminacijom jer jedan od najvećih problema trafikinga jeste što su zrtve iz marginalizovanih slojeva.

²⁰ <http://www.antitrafficking.gov.me/vijesti/94492/Govor-sefa-Vladine-Kancelarije-za-borbu-protiv-trgovine-ljudima-Zorana-Ulame-na-otvaranju-Regionalnog-sastanka-nacionalnih-koord.html>

9. ZAJEDNIČKI PROGRAM VISOKOG KOMESARIJATA ZA IZBEGLICE (UNHCR), KANCELARIJE UJEDINJENIH NACIJA ZA BORBU PROTIV NARKOTIKA I ORGANIZOVANOG KRIMINALA (UNODC) I MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE ZA MIGRACIJE (IOM)

Ovo je prva zajednička inicijativa agencija Ujedinjenih nacija na polju borbe protiv trgovine ljudima u Srbiji. Ona je nastala kroz iscrpne konsultacije sa svim relevantnim domacim i međunarodnim partnerima sa ciljem kreiranja projekta koji je u potpunosti zasnovan na potrebama NMU i korisnika, uz istovremno pružanje podrške organima vlasti u sprovođenju obaveza iz pomenute Konvencije i Protokola.

Radi se o zajedničkom programu za borbu protiv trgovine ljudima Visokog komesarijata za izbeglice (UNHCR), Kancelarije Ujedinjenih nacija za borbu protiv narkotika i organizovanog kriminala (UNODC) i Međunarodne organizacije za migracije (IOM), pod pokroviteljstvom Globalne inicijative Ujedinjenih nacija za borbu protiv trgovine ljudima (UN.GIFT). Poseban akcenat ovog programa stavljen je na podršku državi u sprovođenju preuzetih međunarodnih obaveza u zaštiti ljudskih prava žrtava i prevenciji i borbi protiv ovog fenomena.

Ovaj program se realizuje kroz četiri glavna cilja:

1. Ojačanje nacionalnih kapaciteta za sprovođenje Nacionalnog plana akcije za borbu protiv trgovine ljudima i poboljšanje koordinacije unutar Nacionalnog mehanizma za upućivanje;
2. Stvaranje održivog okvira za sistematičnu prevenciju trgovine ljudima među naročito ugroženim grupama;
3. Ojačanje kapaciteta pravosuđa i policije u cilju unapređenja istraga, sudjenja i presuda za slučajeve trgovine ljudima;
4. Unapređenje mehanizama zaštite i (re)integracije potencijalnih i postojećih žrtava trgovine ljudima (dece i odraslih), uključujući one identifikovane u okviru postupaka za dobijanje azila. ²¹Ovaj program se realizuje u partnerstvu sa Ministarstvom unutrašnjih poslova (glavni partner), Ministarstvom pravde, Ministarstvom rada i socijalne politike, Komesarijatom za izbeglice, nevladinim sektorom, OHCHR-om.

Trajanje programa je ograničeno na period od 1. juna 2010 do 31. maja 2012. godine.

Program je u prethodnih godinu dana učinio značajne korake u realizaciji strateskih i posebnih ciljeva definisanih Strategijom i Nacionalnim planom akcije za borbu protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji i omogućio napredak državnih organa u zaštiti ljudskih prava žrtava. Vezano za međunarodnu saradnju zajednički program je finansijski podržao umrežavanje Nacionalnih koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima u maju 2011. godine.

U okviru ovog programa bitno je pomenuti i radionicu koja je održana u cilju evaluacije rezultata postignutih na ovom polju kao i uspešnosti sprovođenja Nacionalnog akcionog plana. Ovo je mesto gde se videla velika motivisanost i stručnost najaktivnijih predstavnika

²¹ O metodologiji rada i očekivanim rezultatima pogledati na: www.ungiftserbia.org

vladinog i nevladinog sektora u borbi sa ovim fenomenom, ali i slabosti u radu na operativnom i strateškom nivou koje dalje doprinose neujednacenosti u radu na sprovođenju Nacionalnog plana akcije Republike Srbije.²²

Prepoznate vrednosti

Proces izrade Nacionalnog plana akcije koji je uključio stručne i visoko motivisane predstavnike vladinih, nevladinih i međunarodnih organizacija kao ravnopravne učesnike; Omogućen multisektorski i multidimenzionalni pristup u izradi aktivnosti u skladu sa strateškim ciljevima;

Izrada detaljnih aktivnosti neophodnih u efikasnom suzbijanju ovog fenomena pokrivajući pet glavnih oblasti: institucionalni okvir, prevencija, pomoć, zaštita i reintegracija žrtava, međunarodna saradnja i praćenje primene mehanizma za borbu protiv trgovine ljudima i evaluacija rezultata;

Strateško partnerstvo vladinih i nevladinih aktera u procesu razvoja i usaglasavanja aktivnosti predviđenih Nacionalnim planom akcije;

Ono što je na ovom sastanku izdvojeno kao prioriteti jesu upravo formalizacija mehanizma saradnje vladinih, nevladinih i međunarodnih institucija i organizacija u borbi protiv trgovine ljudima na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou putem izrade i potpisivanja protokola o saradnji koji bi jasno definisali uloge i odgovornosti svih aktera. Ovi protokoli treba da omoguće sistemsku multisektorsku saradnju između i u okviru relevantnih ministarstava, da definišu jasnu saradnju sa nevladinim sektorom, kao i multidisciplinarni pristup u pomoći i zaštiti žrtava. Jedna od najbitnijih preporuka jeste upravo omogućiti participatorni način izrade Nacionalnog plana akcije. Vladin sektor u strateškom partnerstvu sa nevladinim sektorom omogućava sveobuhvatan i multidisciplinarni pristup u predlaganju aktivnosti neophodnih u prevenciji i suzbijanju ovog fenomena.²³ Način rada, u kome je nevladin sektor ima status ravnopravnog partnera u predlaganju mera i aktivnosti Nacionalnog plana akcije predstavlja jedinstven način izrade ovog plana u regionu i omogućava bolje planiranje i komplementarnost aktivnosti državnih institucija sa aktivnostima nevladinog sektora. Ono što nam naši strani partneri i savetnici predlažu (Specijalni predstavnik i Koordinator za borbu protiv trgovine ljudima Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju, Ujedinjenih nacija, Saveta Evrope i Evropske unije) jeste da treba razmotriti mogućnost uspostavljanja Nacionalnog izvestioca za Republiku Srbiju kao nezavisnog tela. Što se tiče međusektorske saradnje bitno je spomenuti sprovođenje obuka i stručnog obucavanja profesionalaca iz različitih sektora koji rade ili mogu doći u kontakt sa (potencijalnim) žrtvama trgovine ljudima i to je jedna od najzastupljenijih aktivnosti članova Republičkog tima za borbu protiv trgovine ljudima. Održan je veliki broj seminara za predstavnike centara za socijalni rad, pravosuđa i policije, lekara i medicinskog osoblja i zaposlenih u prosveti, ali i studenata završnih godina Kriminalističko policijske akademije i Pravnih fakulteta.

²² Nacionalni plan akcije za borbu protiv trgovine ljudima Republike Srbije za period od 2009. do 2011. godine - Izveštaj o sprovedenim aktivnostima, Beograd, 2011, str. 4.

²³ Nacionalni plan akcije za borbu protiv trgovine ljudima Republike Srbije za period od 2009. do 2011. godine - Izveštaj o sprovedenim aktivnostima, Beograd, 2011, str. 6.

10. SEECP

Proces saradnje u Jugoistocnoj Evropi (SEECP) je regionalni okvir saradnje koji je iniciran juna 1996. godine na sastanku ministara inostranih poslova zemalja JIE u Sofiji, sa ciljem promovisanja i jacanja dobrosusedskih odnosa izmedju zemalja JIE i transformisanja regiona u zonu mira, bezbednosti, stabilnosti i saradnje.²⁴

Clanice SEECP su 12 drzava: **Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Grcka, Hrvatska, Makedonija, Moldavija, Rumunija, Slovenija, Srbija i Turska.**

Albanija

Bosna i Hercegovina

Bugarska

Hrvatska

Grcka

Makedonija

Moldavija

Crna Gora

Rumunija

Srbija

Slovenija

Turska

Najznacajni dokument SEECP je „**Povelja o dobrosusedskim odnosima, stabilnosti, bezbednosti i saradnji u Jugoistocnoj Evropi**“, ciji je depozitar Rumunija.²⁵ U Povelji se navodi da je primarni cilj SEECP jacanje dobrosusedskih odnosa medju drzavama regiona, transformisanjem regiona u oblast mira, bezbednosti, stabilnosti i saradnje, i to kroz: jacanje politicke i bezbednosne saradnje, jacanje ekonomske saradnje i jacanje saradnje u oblasti demokratije, vladavine prava i borbe protiv kriminala.

Politicki okvir ovog procesa saradnje pokriva pitanja bezbednosti i stabilnosti, razvoj saradnje na planu ekonomije i zastite zivotne sredine, promovisanje humanitarne, socijalne i kulturne saradnje, *kao i saradnje u oblasti pravde, borbe protiv organizovanog kriminala, terorizma, trgovine drogom, oruzjem i ljudima.*

Sastancima SEECP na najvisem nivou, kao gosti predsedavajuceg, prisustvuju i predstavnici Ujedinjenih nacija, Evropske unije, Saveta Evrope, Organizacije za evropsku bezbednost i

²⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Southeast_European_Cooperation_Process

²⁵ <http://rspcsee.org/en/pages/read/>

saradnju (OEBS), Saveta za regionalnu saradnju (RCC) i drugih medjunarodnih i regionalnih organizacija. Pored sastanaka na nivou šefova država i vlada, ministara inostranih poslova i političkih direktora, značajni su i Koordinacioni sastanci SEECP Trojke (aktuelni, prethodni i naredni predsedavajući), predstavnika RCC i EK, kao i sastanci predsednika parlamenta i predstavnika pojedinih resora. Predsedavanje SEECP traje godinu dana, obično od juna do juna naredne godine, a predsedavajući je ministar inostranih poslova. Procesom saradnje trenutno predsedava Srbija (prethodno u periodu 2010/2011 je to bila Crna Gora, a posle nas je na redu Makedonija)

SEECP i Savet za regionalnu saradnju (RCC) je politički okvir i autentični glas regiona i na najbolji način korespondira sa očekivanjima, zahtevima i interesima EU i NATO. Savet za regionalnu saradnju (RCC) je nastao odlukom država članica Procesu saradnje u Jugoistočnoj Evropi i Evropske unije o transformaciji Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Evropu u novi mehanizam – Savet za regionalnu saradnju, kao unutrašnji mehanizam za ostvarenje dva glavna cilja, i to koncept regionalnog vlasništva i projektno – orijentisane saradnje.

Savet za regionalnu saradnju, kao operativno telo SEECP, obavlja funkciju koordinacionog centra za regionalnu saradnju u Jugoistočnoj Evropi i foruma uz kontinuirano učešće svih članova medjunarodne zajednice. RCC obezbeđuje političke smernice i prima inpute od relevantnih regionalnih organizacija i inicijativa koje deluju u specifičnim oblastima saradnje. Kao naslednik Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Evropu, Savet za regionalnu saradnju pomaze regionalnu saradnju i podržava evropske i evroatlantske integracije u Jugoistočnoj Evropi. Savet je u svom radu usredsređen na privredni i društveni razvoj, infrastrukturu i energetiku, pravosuđe i unutrašnje poslove, bezbednosnu saradnju, izgradnju ljudskih potencijala i parlamentarnu saradnju. Sedište RCC-a je u Sarajevu, Bosna i Hercegovina.

Srbija je i potpisnica SELEC konvencije (Convention of the Southeast European Law Enforcement Center)²⁶ sa još 12 zemalja regiona. Cilj ove konvencije jeste da u okviru regionalne saradnje, obezbedi podršku zemljama potpisnicama kao i koordinisanje u borbi protiv kriminala, sa posebnim akcentom na delima organizovanom kriminala sa transnacionalnim delovanjem (kao što je trgovina ljudima). Radi se na pravljenju jedinstvene baze podataka koja će umnogome pomoći ovoj saradnji.

Dobar primer regionalne saradnje je i SEEPAC (Southeast European Prosecutors Advisory Group, tj. Savetogavna grupa Tuzilaca Jugoistočne Evrope).²⁷ Na sastancima sa potpisnicama tu su često predstavnici SECI centra, EUROJUSTa, UNODCa, RCC i Američkog Stejt Departmenta da ojačaju i unaprede saradnju.

²⁶ <http://www.secicenter.org/m485/SELEC>

²⁷ <http://www.seepag.info/?section=history&id=1>

11. BORBA PROTIV TRGOVINE LJUDIMA U ZEMLJAMA JUGOISTOCNE EVROPE

11.1. Albanija

Albanija je zemlja porekla ali i tranzitna zemlja za zene iz Moldavije, Rusije, Rumunije, Bugarske koje se prodaju u zapadne zemlje.²⁸

Savet ministara je odobrio *amandman* na clan 298 *Krivicnog zakona*, zarad efektivne borbe protiv trafikinga, odobren je i *Moratorijum za navigaciona sredstval* koji za cilj ima organizaciju operacije „*Mirno more*”.

Nacrt strategijskog okvira i nacionalnog akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima 2005-2007 donet je, na osnovu iskustava i pouka stecenih u svim nacionalnim institucijama odgovornim za implementaciju albanske Nacionalne strategije za borbu protiv trafikinga 2001-2004, i iz finalnog vladinog nacrta Nacionalnog akcionog plana.

Bliska saradnja je uspostavljena izmedju Linza centra (Nacionalni centar za zrtve), Ministarstva unutrašnjih poslova, Drzavne policije i Tuzilastvaza evidenciju slucajeva, pokretanje krivicnog postupka i zastitu zrtava. Saradnja izmedju Ministarstva za rad, socijalnih pitanja i jednakih mogucnosti u borbi protiv trgovine ljudima unapredjena je u domenu podrške, zastite i rehabilitacije zrtava i njihovih porodica.

Prevenција i jacaње svesti sprovode se vazne preventivne mere i obrazovni programi uz finansijsku podršku vlade. Mediji i drugi informativni metodi, koriste se u svrhu efikasnog ucenja i obavestavanja stanovništva, narocito zena, dece i drugih ugrozenih ciljnih grupa. U okviru toga, u cilju ostvarivanja dobre saradnje izmedju institucija, organizuju se radni sastanci uz ucesce nevladinih organizacija i religijskih zajednica. One razvijaju sledece aktivnosti:

- Dokumentarne filmove o trafikingu na nacionalnim i lokalnim televizisjkim programima;
- Periodicne publikacija u „Mesuesi” novinama i dnevnoj stampi;
- Kampanje podizanja svesti i prevencije u ruralnim podrucjima razlicitih regiona.

Linza centar, uz podršku IOM-a, pripremio je i dostavio dvojezicne letke (na albanskom i engleskom). Duge NVO su ucinile isto, uz podršku donatora. Sve drzavne institucije i nevladine organizacije koje rade sa decom, organizuju seminare, dostavljaju informativni materijal porodicama sa drustvenim problemima, niskim nivoom obrazovanosti i romskoj zajednici. Treba naglasiti da je u tom pogledu blizu 600 ucenika i 200 zena ugrozenih zajednica obavesteno o ovoj pojavi i opasnostima koje predstavlja. Aktivnosti u borbi protiv trafikinga su ukljucene u skolske godisnje planove i obrazovne planove svakog razreda. Osim toga, u saradnji sa UNICEF-om. Kao podrška ovim aktivnostima, organizuju se posete i sastanci izmedju regionalnih zvanicnika Ministarstava za obrazovanje i nauku.

Studijska putovanja i razmene iskustava se organizuju medju predstavnicima Ministarstva obrazovanja i nauke i misija IOM-a u Albaniji, Makedoniji i na Kosovu.

Nacionalna sluzba za zaposljavanje i regionalne kancelarije za zaposljavanje nude informacije o zaposlenjima, upucivanje i posredovanje registrovanim nezaposlenim osobama koje traze posao. Nevladine organizacije nude kurseve obuke a drustvene sluzbe saradjuju sa navedenim

²⁸ Trafficking in human beings in South Eastern Europe, str. 123

službama. Postoje tri programa podsticaja zaposlenja koji su implementirani u okviru kojih je zaposleno oko 500 žena sa socijalnim problemima.

Vlada Albanije je odobrila kratkorocni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima a na osnovu postojece nacionalne strategije uz prethodnu sveobuhvatnu diskusiju ministarske grupe u cilju postizanja:

- Uspostavljanja inetrorsne radne grupe za procenu efekasnosti svesti javnosti, daljnje edukacije i reintegracije sa posebnim ciljem za edukacijom dece i drugih ugrozenih grupa
- Saradnje sa nevladinim organizacijama i SOS telefona za zrtve i njihove familije u saradnji sa specijalnim jedinicama policije i centrima za prihvata
- Posebne edukacije albanskog diplomatskog i konzularnog osoblja za postupanja u slucajevima trgovine ljudima
- Obaveznih treninga za granicnu policiju i carinike

Tokom pripremanja strategije za period 2004-2006. godine, Vlada je usvojila smernice UNICEF-a za zastitu i prava dece zrtava trgovine ljudima za JIE.

Aktivnosti i projekti preduzeti u suzbijanju trgovine ljudima²⁹:

- Izrada i primena novog akcionog plana
- Razvoj nacionalne strategije za borbu protiv trgovine dece
- Uspostavljanje specijalnih snaga za borbu protiv organizovanog kriminala, ukljucujuci i trgovinu ljudima sastavljenu od policije, obavestajnih sluzbi, kancelarije tuzioca i organa pravosudja
- Uz pomoc IOM-a i OEBS-a uspostavljen je centar za zastitu svedoka

11.2. Bosna i Hercegovina

Prema zvanicnim informacijama medjunarodnih organizacija nadleznih za ilegalnu migraciju u BiH su organizatori trgovine ljudima u prosloj godini zaradili oko 160 miliona eura.³⁰ Do pocetka ove godine u Evropu je uslo oko pola miliona emigranata koji su iili preko BiH. Iako nadlezne institucije u BiH pokusavaju da prekinu kanale ilegalne emigracije, organizatori uspostavljaju nove. Kriminalci raspolazu i puno vecim budzetima nego policija. Trenutno u BiH postoji pet kanala kojima ilegalni emigranti ulaze i izlaze iz BiH.

Nemoguce je tacno precizirati kada su registovani prvi slucajevi trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini iz razloga sto snage za sprovedjenje zakona su te pojavne oblike svrstavali u sferu prostitucije i posredovanjau prostituciji. Moze se jasno zakljuciti da u periodu pojave trgovine ljudima u BiH nije postojala sviest o tom obliku kriminala i zrtvama.

U novembru 2001.godine oformljena je radna grupa za izradu Drzavnog akcionog plana. Drzavni Akcioni Plan za borbu protiv trgovine ljudima BIH je donesen od strane Voca

²⁹ Trafficking in human beings in South Eastern Europe, str. 157

³⁰ <http://www.ariadnet.net/>

Ministara BIH 06.12.2001.godine. Oformljena je Drzavna grupa za borbu protiv trgovine ljudima koju cine predstavnici: Ministarstva ljudskih prava BIH, Ministarstva pravde BIH, Ministarstva bezbednosti BIH, Ministarstva spoljnih poslova BIH, Kancelarije drzavnog Tuzioca i Drzavna Granicna Sluzba. Imenovan je Drzavni koodrinator za borbu protiv trgovine ljudima.

Drzavni Akcioni Plan

U novembru 2004.godine je uspostavljena *Drzavna grupa za borbu protiv trgovine ljudima* kako bi pripremila Drzavni Akcioni Plan. Grupa je sastavljena od predstavnika Ministarstva za ljudska prava i izbeglice, Ministarstva pravde, Ministarstva sigurnosti, Ministarstva spoljnih poslova, Drzavne granicne sluzbe i Drzavnog tuzilastva. Drzavni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima je donesen 6. decembra 2001.godine.

Drzavni Akcioni Plan se sastoji od sledecih poglavlja:

- Okvir za podrsku
- Prevencija
- Zastita zrtava i svedoka
- Krivicno gonjenje i medjunarodna saradnja

Vazno je osvrnuti se na blisku saradnju razvijenu izmedju Ministarstva sigurnosti, INTERPOLA, EUROPOLA i SECI Centra, kao i angazovanje Ministarstva u pripremi Konvencije o policijskoj saradnji u jugoistocnoj Evropi.

Udruzenje „Zena BIH“ je uspostavilo dobru saradnju sa NVO clanicama hrvatske anti-trafficking mreze PETRA. ZENA BIH je takodje clan ARIDNE – mreze protiv trgovine ljudima u Jugoistocnoj i Istocnoj Evropi.

U par proteklih godina radjeno je vise kampanja za podizanje javne svesti od strane lokalnih i internacionalnih NVO i vlasti BIH. Ciljne grupe u ovim kampanjama su bile:

- organi koji rade na sprovođenju zakona u BIH
- ucenici osnovnih i srednjih skola
- cela populacija

U okviru Drzavne grupe za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne migracije deluje i Tematska grupa za prevenciju i ekonomsko osnazivanje.

Medunarodna organizacija za migracije (IOM) je od 1999.godine

imala vodecu ulogu u smestaju zrtava trgovine ljudima. To je vezano za cinjenicu da je to i jedina organizacija koje je bila u mogucnosti da omoguci repatrijaciju.

Clanice mreze RING u Bosni i Herecgovini:

- Udruzenje zena, Derventa
- Centar za pravnu pomoc zenama, Zenica
- Bolja buducnost, Tuzla
- Lara, Bijeljina
- Gorazdanke, Gorazde
- Maja, Kravica
- Buducnost, Modrica
- Udružene zene, Banjaluka
- Most, Visegrad
- Zene BiH, Mostar
- Otoharin, Bijeljina
- Infoteka, Zenica

11.3. Bugarska

Izvestaj Stejt departmenta o trgovini ljudima, objavljen u junu 2006. godine, navodi da je Bugarska zemlja porekla, tranzita i destinacije za trafikovane zene i devojke iz Rumunije, Moldavije, Rusije, Ukrajine, Jermenije, Libana i centralne Azije.

Prema Nacionalnom izveštaju Bugarske o stanju ljudskih prava i trafikingu *Zakon za borbu protiv trafikinga*, usvojen 2003. godine je osnovni antitrafiking zakonski document u bugarskom zakonodavstvu, dok je *Krivicni zakonik* dopunjen amandmanima 2002. Oba teksta su ratifikovala Palermo Protokol.

Nacionalni akcioni plan

Zakonom za borbu protiv trgovine ljudima ustanovljena je *Nacionalna komisija*, koja je upucena na Savet ministara. Njome predsedava potpredsednik Vlade. Nacionalnu komisiju cine predstavnici Ministarstava i agencije koje su ukljucene u anti-trafiking aktivnosti, npr. Ministarstva unutrasnjih poslova, spoljnih poslova, rada i socijalnog staranja, pravde. NVO koje se bore protiv trgovine ljudima takodje mogu ucestvovati na sastancima komisije. Glavni zadatak Nacionalne komisije je da regulise, koordinira i kontrolise primenu nacionalne politike vezane za trafiking i zastitu zrtava.

Vlada je razvila *Nacionalni program za borbu i prevenciju trafikinga i zastitu zrtava*. Program podrazumeva institucionalne mere, s ciljem da se uspostave administrativne strukture za prevenciju i krivicno gonjenje trgovaca, kao i zastita zrtava.

Ostale nacionalne i medjunarodne agencije kao sto su: IOM-Sofija, Ministarstva i pravde, Drazavna agencija za zastitu dece, su predvidjene da doprinesu njihovom radu.

Medjunarodna saradnja je jedno od glavnih sredstava za izgradnju kapaciteta.

Studijske posete i treninzi organizovane su od strane americkih, holandskih agencija i NVO-a Balkanske inicijative protiv trafikinga i korupcije.

Saradnja i umrezavanje na nacionalnom i regionalnom nivou

Vladina inicijativa za regionalnu saradnju u okviru EU, uglavnom je fokusirana na borbu protiv organizovanog kriminala i ilegalnog prelaska granice, a manje na zastitu zrtava trgovine ljudima. S druge strane, mreza NVO, poput La Strade, sa bugarskim udruzenjem Animus u sredistu, stavljaju jak akcenat na zastitu zrtava.

Balkanska mreza za ljudska prava (BHRN), kojom koordinira BGRF, je takodje aktivna u razvoju i primeni preventivnih programa.

ARIADNE mreza, nedavno formirana mreza kojom koordinira Centar za odbranu ljudskih prava – Kepad iz Grcke, ima za cilj da poveca stepen saradnje.

Zastita i pomoc

IOM-Sofija je glavna agencija koja pruza pomoc Bugarkama zrtvama trafikinga pri povratku u Bugarsku, kao i strankinjama pri repatrijaciji iz Bugarske.

Preventivna strategija mora biti dugorocna i mora biti usmerena ka smanjenju siromastva, razvoju socijalnih struktura i pruzanju ekonomskih prilika zenama i devojkama.

SOS LINIJA JE NAJPOPULARNIJI I NAJDOSTUPNIJI PROGRAM

ZA ZRTVE NASILJA. Sos linija pruza i psiholosku pomoc i podrsku, potpuno anonimno. Namenjena je prvenstveno zenama koje zive u situaciji nasilja, a nisu spremne da to promene,

zenama koje su primetile prve znake porodicnog nasilja i trebaju im konsultacije, i zenama zrtvama nasilja kojima treba pomoc oko donosenja konacne odluke.

11.4. Hrvatska

Nacionalni plan

Kasnih 90-tih i pocetkom 2000. godine medjunarodne organizacije pokrenule su aktivnosti za borbu protiv trgovine ljudima, koje je uglavnom sprovodila Međunarodna organizacija za migracije (IOM) i nekoliko domacih nevladinih organizacija.

2002. godine osnovan je Nacionalni odbor za suzbijanje trgovine ljudima.

Hrvatska je potpisala 23 ugovora o readmisiji sa sledecim zemljama: Albanijom, Austrijom, Bosnom i Hercegovinom, Bugarskom, Ceskom, Estonijom, Francuskom, Grckom, Islandom, Italijom, Latvijom, Litvom, Madjarskom, Makedonijom, Norveskom, Poljskom, Rumunijom, Slovackom, Slovenijom, Srbijom, Crnom Gorom i Svedskom, kao i jedan

Regionalna saradnja i umrzavanje

Jacanje medjunarodne saradnje predstavlja trajan proces i svi nacionalni partneri aktivno ucestvuju u velikom broju medjunarodnih i regionalnih inicijativa za borbu protiv trgovine ljudima u vidu seminara, predavanja, sastanaka, studijskih putovanja i mreza.

Godine 2003. hrvatski nacionalni koordinator pokrenuo je odrzavanje redovnih sastanaka nacionalnih koordinatora radi razmene najbolje prakse i poboljsanja regionalne saradnje. Nazalost, ova inicijativa, koja bi bila vrlo dobra za regiju, nije uspela.

Nacionalne nevladine organizacije saradjuju s nevladinim organizacijama u regiji i aktivni su ucesnici u regionalnim i medjunarodnim mreza nevladinih organizacija koje se bave pitanjima borbe protiv trgovine ljudima.

Nevladine organizacije u regiji pokrenule su regionalnu mrezu ACTA s ciljem pracenja i resavanja korupcije i trgovine ljudima.

Zastita i pomoc

Zastita i pomoc zrtvama trgovine ljudima postepeno se razvija uporedo s jacanjem sposobnosti vladinih institucija i nevladinih organizacija.

Nakon identifikacije, zrtva se dovodi u skloniste ili u privremen prihvatiliste. Zrtve primaju sledece oblike pomoci: zdravstvenu, psiholosku i pravnu pomoc, pomoc pred odlazak (putne isprave, finacijska pomoc).

U Hrvatskoj je prepoznato da je najbolji nacin za sprecavanje trgovine ljudima kroz obrazovni sistem. Osnovnoskolski i srednjoskolski moduli borbe pripremili su strucnjaci iz IOM-a i Ministarstva kulture, obrazovanja i sporta.

Mreza NVO Petra³¹:

- Centar za gradjanske inicijative, Porec
- Zenska grupa Brod, Slavonski Brod
- Zenska grupa Split, Split
- Autonomna zenska kuca, Zageb
- Zenska soba, Zagreb

³¹ http://www.petra-nvo.net/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=13&Itemid=28

12. ZAKLJUCAK

Specijalizovanu direktnu pomoc zrtvama trgovine ljudima u Srbiji trenutno pruzaju samo dve nevladine organizacije, koje rade prvenstveno zahvaljujuci stranim donacijama. Centri za socijalni rad nisu specijalizovani za pružanje pomoci zrtvama, ali postoji tendencija njihove specijalizacije, dok je njihovo ucesce obavezno kad god se radi o deci zrtvama trgovine ljudima.

U Srbiji ne postoji protokol za postupanje sa zrtvama, procedura je prilicno nejasna a veci broj predstavnika institucija nije upoznat sa postojanjem Sluzbe za koordinaciju zastite zrtava trgovine ljudima, kao ni sa njenim nadleznostima. Praksa pokazuje da u Republici Srbiji identifikaciju zrtava u najvećem broju slucajeva jos uvek vrsi policija, dok Sluzba uglavnom potvrđuje tu primarnu identifikaciju, cesto bez kontakata sa zrtvom. Nisu retki slucajevi pritiska, posrednog ili neposrednog na zrtve da se pojave kao svedoci u sudskim postupcima.

Sluzba za koordinaciju zastite zrtava trgovine ljudima poseduju bazu podataka u kojoj cuva podatke o zrtvama sa kojima je imala kontakt od svog osnivanja. Nisu jasne metode zastite tih podataka i kriterijumi za dostupnost/sprecavanje dostupnosti podataka.

Kaznena politika za krivicno delo trgovine ljudima je uz nekoliko izuzetaka prilicno blaga. Nikada nije ispitivana veza korupcije predstavnika drzavnih organa i trgovine ljudima u konkretnim slucajevima. Dokazni postupak se jos uvek najvećim delom oslanja na svedoke, ostecene i njihovo svedocenje.³² Problem postoji i kod parnicnih postupaka za naknadu stete zrtvama. Praksa je da se u toku postupka ne odlucuje o odstetnom zahtevu ostecenog lica, iako za to postoji zakonska mogucnost, sud ih upucuje da svoje pravo na naknadu stete ostvare kroz parnicni postupak, koji je po pravilu skup, dugotrajan i zahteva prisustvo zrtve sto svakako predstavlja jos jedan oblik sekundarne viktimizacije i sprecava zrtvu da ostavi iza sebe ono sto joj se dogodilo i nastavi sa svojim zivotom.

Jos uvek ne postoje dovoljno razvijeni i odrzivi programi reintegracije i socijalne inkluzije zrtava trgovine ljudima. Nakon izlaska iz lanca eksploatacije, zrtve su ogranicene na ad hoc programe cije postojanje zavisi od finansijskih sredstava, a ono sto im se nudi cesto nije u skladu sa njihovim potrebama i tempom oporavka reintegracije.

Da bismo se uspesno borili protiv ovog specificnog oblika nasilja, nuzno je da se drzava odlucno i sistematski ukljuci u iskorenjavanje siromastva i ukljucivanje marginalizovanih kategorija stanovnistva. Takodje, moramo biti svesni da trgovina ljudima ne bi postojalau tako sirokom obimu bez korupcije. Upravo iz ovih razloga, suocavanje sa osnovnim uzrocima koji dovode do trgovine ljudima a to su pre svega siromastvo i nedostatak mogucnosti, diskriminacija, nasilje nad zenama, korupcija i organizovani kriminalitet, spadaju u prioritete kada govorimo o suzbijanju trgovine ljudima.

Ono sto nas narocito zabrinjava je da se trgovina ljudima i dalje ne posmatra kao oblik najgrubljeg kršenja ljudskih prava. Praksa nam pokazuje da se ljudska prava zrtava krse i posle njihovog izlaska iz lanca trgovine ljudima.

³² Astra, Anti trafficking action, Trgovina ljudima u Republici Srbiji, Izvestaj za period 2000-2010, str. 54

Ovde imamo u vidu rad kako vladinih, tako i nevladinih i medjunarodnih organizacija, zato je generalna edukacija svih aktera koji rade na ovom problemu u Srbiji ali i regionu o ljudskim pravima zagantovanim medjunarodnim konvencijama i njihovoj primeni, od sustinskog znacaja za kvalitetan buduci rad.

Nesporna je cinjenica da nevladine organizacije koje rade na borbi protiv trgovine ljudima u prolaze kroz svojevrsnu krizu i da ih treba podrzati i osnaziti da istraju u svojoj nezavisnosti, da objektivno i kriticki sagledavaju situaciju. Ovo je od kljucne vaznosti, jer su upravo NVO te koje ce u buducnosti i kada Srbija bude drzava koja ce u potpunosti ispunjavati medjunarodne standarde, imati obavezu da prate postovanje ljudskih prava, kao i da rade na njihovom stalnom unapredjivanju. Bez jakog i razvijenog civilnog sektora ne mozemo govoriti o demokratskoj drzavi kao garantu ljudskih prava.

13. LITERATURA

- Galonja A., Jovanović S, "Zastita zrtava i prevencija trgovine ljudima", Zajednicki program UNHCR, UNODC i IOM za borbu protiv trgovine ljudima u Srbiji, Beograd, 2011.
- Jovanović S, Savić M., "Nacionalni mehanizam upucivanja zrtava trgovine ljudima u Republici Srbiji", NVO Atina, Beograd, 2008.
- Nacionalni plan akcije za borbu protiv trgovine ljudima Republike Srbije za period od 2009. do 2011. godine - Izvestaj o sprovedenim aktivnostima, Zajednicki program UNHCR/UNODC/IOM za borbu protiv trgovine ljudima, Beograd, 2011.godine
- Trafficking in human beings in South Eastern Europe 2002-2007
- Astra, anti trafficking action, "Trgovina ljudima u Republici Srbiji", Izvestaj za perios 2000-2010.
- <http://www.rcc.int/>
- <http://www.ariadnet.net/>
- <http://www.petra-nvo.net/>
- <http://www.ring.ba/>
- <http://www.astra.org.rs/>
- <http://www.atina.org.rs/>